

KUVVETLER AYRILIĞI ÖLMÜŞ DİYORLAR?*

D. Celaleddin Kavas**

Bildirimi Mehmet Ali Aybar'a ithaf ediyorum. Çünkü kendisi, daha 1941 senesinde yayımlanan "ŞE'NİYETÇİ TELAKKİLERE KARŞI, SURİ BİR HUKUK TELAKKİSİNİN MÜDAFAASINA TEŞEBBÜS" başlıklı makalesiyle, gerek Kelsen'in saf hukuk kuramını Türkiye'de çok erken bir tarihte ele almış ve bugün benim kendimi yakın hissetmediğim bir görüşü belli bir tutarlılıkla ortaya koymuş ve bunu yaparken Kelsen dışında, dil felsefesinden yararlanmış; Carnap'tan, Russell'dan, yani Analitik Felsefe'nin ve giderek Viyana Çevresi'nin yaklaşımlarından hareket etmişti. O da, o makalesini "Büyük Âlim Ali Fuad Başgil'e ithaf" etmiş.

Bu tebliğimin başlığı neler söyleyeceğimle ilgili çok fazla ipucu vermiyor ilk bakışta. Çünkü başlığı, "İnsan Hakları Ölmüş Diyolarlar?" ya da "Hukuk Devleti Ölmüş Diyolarlar" şeklinde de kurabilirdim. Bunların neden müteradif olabileceğini ortaya koymak çok fazla bir zihni emek gerektirmeyecektir. O sebeple onu geçiyorum. Bunu tercih ettim çünkü vezin bakımından daha iyi oturuyor, denebilir.

Dünden beri buradaki tebliğlerin hemen hepsini dikkatle takip etmeye çalıştım. Bir distopyaya doğru ilerlediğimizi veya daha kötümser olarak bir distopyaya gelip çattığımızı ifade edenler oldu. Ben ise zaten son yüzyıllar boyunca bir distopyada olduğumuzu ifade etmek istiyorum. Dün Nuri Fudayl Kıcıroğlu yeni kıtalara yelken açan kâşiflerin fatihler olarak döndüklerini ve yeni kıtalarda arzuladıkları ütopyaların distopyaya dönüştüğünü; hem yeni dünyada hem de eski dünyada, ifade etti. Bu çok çarpıcı ve yerinde bir tespitti. Ancak 15. yüzyılda yükselen ticaret kapitalizmine işaret etmeden bu distopyayı anlamak mümkün değil. Gerçi mantık olarak en baştan beri tekeli kapitalizmdir. Neticede telaffuz etmekte ısrarcı olunması gereken distopya, kapitalizmdir. Ben bunun insanlık tarihinde zorunlu bir durak olduğuna inanmayanlardayım. İnansaydım buna distopya demezdim. İşler ters gitmiş falan değil, zaten buradan geçilmesi ve bir sermaye hâkimiyetinin doğması gerekiyordu derdim.

Yaşadığımız modern veya postmodern (Burada Giddens'ın "radikalleşmiş modernite" tabirini daha yerinde buluyorum.) dünya, öncülleri itibariyle belli sağlamlıklara dayanmaksızın bina edilmiş bir dünya. Bunun nisbeten kolay

---

* Bu metin 24-25 Kasım 2018'de Eskişehir'de düzenlenen *Hukuk ve Distopya Sempozyumu*'nda sunulmuş olan bildiriye dayanmaktadır.

** Dr., Beykent Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi ABD.

bulunabilecek ve çarpıcı sayılabilecek örneklerini pozitif bilimlerde görmek mümkün. Günümüz dünyası büyük ölçüde Newton Fiziği'nin koyduğu öncüllerle şekillenmiş durumda. Hâlbuki gerek Heisenberg'in yaklaşımı, (Thomas Young Deneyi veya tünel mikroskobu deneyi gibi bulgularla desteklenen) gerekse Kuhn'un yaklaşımı, bu alandaki bazı temel boşlukların veya tutarsızlıkların kapatılmadığı bir sorun kümesini önümüze koyuyor. Bilim, yani "dar anlamda bilim": Fizik, Kimya ve Biyoloji, -aslında gitgide sadece Fizik- bu sorun kümesinin üzerinde oturmakla birlikte hayatımıza sirayet ediyor. Tabii bilimin kapitalist ekonomi-politiğe aktarımını sağlayan mühendislik üzerinden. Böylece mühendislik, 15. yüzyıldan bu yana dünyadaki sermaye birikimini besliyor.

Olup biteni dar anlamda bilim (pozitif bilimler) üzerinden bu şekilde resmetmek bir nebze daha kolay. Ancak, -tabirin tutarsızlıklarını bir yana bırakarak- "sosyal bilimler"den bahis açtığımızda belirsizlikler, çarpıklıklar ve tutarsızlıklar daha da artıyor. Yapısalcılık, postyapısalcılık, dekonstrüksiyon, ne yapsak toparlayamıyoruz. Bütün bunlar nesnelliğin ne kadar uzağında kaldığımızı göstermeye yarıyor. Eğer pozitif bilimlerdeki Fizik, Kimya ve Biyoloji üçlüsüne burada Psikoloji, Sosyoloji ve İktisadi karşılık verecek olursak; bunların taşıdıkları söz konusu "kötü yükü" mühendisliğe dönüştürmeye, yani kapitalist ekonomi-politik için fonksiyonel kılmaya atılmış olan şey Hukuk oluyor: bir tür Sosyal Mühendislik.

Hukuku kapitalist ekonomi-politik için gerçek bir mühendisliğe dönüştüren, tablodaki en iri figür bence Kelsen'dir. Kelsen'in yaptığı şeye karşı "hukuku devletle özdeş kılmak suretiyle adalet idealini inkâr ettiği" tarzındaki naif tabii hukukçu itirazları tamamen bahis dışı bırakmak suretiyle; onun felsefi öncülleri ile arasındaki bazı çarpık ilişkilere dikkat çekmek istiyorum. Ama Kelsen'e gelmeden önce mantıksal pozitivismeye temas edilmesi lazım. Çünkü hukuk bir dil etkinliği ve Kelsen bunu mantıksal bir mekanizmaya dönüştürmüş durumda. Bu yolda da mantıksal pozitivismeden bir şeyler aldığı çok açık.

Pozitivizmin tutumunu görmek için Frege'ye ve oradan Wittgenstein'a temas etmek durumundayız. Bir matematikçi olarak Frege anlam konusunda çığır açacak sorular sormuş ve bunlara verdiği cevaplarla Wittgenstein'ın yürüyebileceği bir yolu açmıştır. Sorular neydi? Temel matematiksel eşitlikler, mantık önermeleri bir *anlam* ifade ediyor mu? 1 (Bir) sayısını tanımlayabiliyor muyuz? Aritmetiğin temellerine öyle başlıyor. Eğer matematiksel ifadeler, gerçekliği, pozitif gerçekliği açıklamamızda bize mekanizmalar sağlıyorsa 1 sayısı yerine 1 tane olan bir cisim koyarak denklemler eşitlikler kurabiliyor muyuz? Mesela $1 \times 1 = 1$ diyoruz. 1 sayısı

yerine mesela Ay'ı koyalım. "Ay kere Ay, eşittir Ay"ın bir anlamı yok. Dolayısıyla sayılar nedir? İki kalem dediğimizde gerçekte iki kalemden bahsedebilir miyiz? İki kalemin eşitliğinden bahsedebilir miyiz? Eşitlik nedir? İki kalemin eşitliği nedir? Yer bakımından aynı yerde olmaları mı? Hayır öyleyse eşit değiller. Dolayısıyla mantık bize *anlam* sunmuyor.

Bize anlam sunan şey, dil olmalı. Wittgenstein dilin totolojilerden, metafizikten arındırılması yoluyla bize -doğrulanabilir veya yanlışlanabilir- anlam sunabileceğini vurguluyor. Wittgenstein'a göre anlam, mantıkla ampirik gerçekliğin karşılaştırılmasından çıkıyor. Ve anlamlı olmayan ifadeleri ayıklama işine giriyor *Tractatus*'ta. Totolojilerden bahsediyor. Analitik ifadelerden bahsediyor. Sistematik olmayan değinilerle, fragmanlarla bu ayıklamaları yapıyor ve neticede dili gerçekliğin resmedildiği bir fonksiyon olarak kurduğumuzda anlamlı ifadelere ulaşabileceğimizi söylüyor. Dil, dünyaya sınıksız yapışan bir örtü gibi. Felsefe bize anlam hakkında bir şey söyleyecekse, anlamlı olmayan, yani dünya ile eşleştirilemeyen ifadelerin dilden uzaklaştırılması yolunda bir şeyler yapmalıdır. Felsefe bunu yapmadığı için binlerce yıllık sorunları nihai çözüme bağlayamıyor. Eğer dilin yanlış anlaşılmasından, yani anlamsız ifadelerle anlam yüklenmeye çalışılmasından vazgeçilirse bu sorunlar çözüme bağlanmış olacak.

Wittgenstein dil ve dünya eşleştirmesini yaparken dilin sınırlarını dünya gerçekliğiyle birlikte ortaya koymaya çalışıyor. Ancak dünya gerçekliği, yani nesnellikle neyi anlıyoruz? Wittgenstein ampirik verilere sırtımızı dayamamız gerektiğine işaret etmiş oluyor. Ampirik olarak doğrulanabilir veya yanlışlanabilir ifadeler anlamlı ve doğru / anlamlı ve yanlış ifadeler olabilir. Şimdi nesnel gerçeklik meselesi açıldığında hiçbir felsefi veya "bilimsel" yaklaşımla yıkılamayacak bir öznellik duvarı var. Yani Frege'nin meşhur örneği: Akşam Yıldızı veya Sabah Yıldızı diye iki anlam ve muhtemelen zihinlerde iki ayrı ideden bahsediyoruz, hâlbuki bunu göndergesi tek bir varlık olarak Venüs gezegeni. Yani öznelliklerimizin dışındaki bir nesnel gerçeklik dünyası söz konusu. Frege burada öznelliği daha da dar bir çerçeve içine hapsederek sadece zihinlerdeki ide bakımından ortak kontrol imkânlarına kapalı bir yerden bahsediyor. Ama bunu ne kadar daraltmaya çalışırsanız çalışın yok edemiyorsunuz. Hâlbuki öznellik duvarı öyle güçlü ki, nesnellğe dair her şeyi her an kaybedebilirsiniz. Ve bunu hiçbir felsefi, bilimsel yaklaşımla yıkamaz, ancak görmezden gelebilirsiniz: Öznellik duvarı, aslında bütün olup bitenin, yani Venüs gezegenine dair bilimsel bulgular da dâhil olmak üzere, bu konuşmayı yaparken karşımda bulunan sizler de dâhil olmak üzere, her şeyin sadece benim zihnimde olup bittiğine dair bir yargı.

Solipsizm dedikleri şey. Felsefe, Kartezyen yolla, “cogito” ile öznelliğimizin gerçekliğine ilişkin bir şeyler söyleyebiliyor. Ama nesnelliğin hakikatine ilişkin nihai bir cevaba ulaşamıyoruz. Hatta işte Kuantum fiziği, konuşmamın başında işaret ettiğim bazı bulgular, bu nihai cevaptan bizi uzaklaştırıyor. Ve psikolojik süreçler, Frege’nin yeterince ikna edici gerekçe olmaksızın “*bunlardan uzak duralım*” dediği psikolojik süreçler.¹ Ama neticede burada bu konuşmayı yapmamızın, birbirimize hitap etmemizin bir saçmalık olmaması için bu nihai cevaba ulaşmasak da onu şimdilik es geçiyoruz. Bizi zorlukla, yani cevap aramaya devam etmekle baş başa bırakan şey zaten nesnelliğin gerçekliği meselesi değil. Bizi cevap aramaya zorlayan, bunun peşinde bir şeyler yapmaya zorlayan mesele adaleti sağlama meselesi. Her şey benim zihnimde olup bitiyorsa bile, *kategorik imperatif* kendini dayatıyor. Öyleyse solipsizmi ne yapacağız? Dış dünyaya dair bildiklerimiz aslında sezgiseldir. Yani dış dünyayı deneyimleyemiyoruz, çünkü deneyimlerimizin güvenilirliği sorunlu.

Dil, bizim dünyamızın sınırlarıyla ilgili bir şey. Dünyamızın sınırları dilin dışında bir yerlerde değil. Evet, dille düşünüyor, algılıyor ve nihayetinde dille bilinç sahibi olabiliyoruz. O halde bilgimizin sınırlarını da dil genişletiyor. Çünkü dille sadece bilgiye değil, bütün insan edimlerine açılıyor. Bu bakımdan dilin salt bir iletişim aracı olmadığı, gerçekliği kuşatan bir şey olduğu ortada. Bilgi ve eyleme dair her şeyimizi dil kuruyor. Ve bu sürekli genişleyebilen bir inşa. Yani dille, daha önceden kimsenin kurmadığı cümleler kurmak, ifadelerde bulunmak ve daha önceden kimsenin deneyimlemediklerini deneyimlemek mümkün. Bu sebeple genişliyor. Yani dil bizim öğrenme ve var olma mecramız. Yani konuştuğumuz dilin üzerine çıkıp gerçeklik hakkında bir üst bakışa ulaşmamız, kendi gölgemizin üzerinden atlamaktan daha zor. Öğrenmek ise iyileşmek, iyiye gitmektir. Dilin bize öğretmesi yani iyileşmemiz, iyiye gitmemiz sezgiseldir. İyiye dair pozitivist, nesnel, doğrulanabilir bir referans bulamayız.

Kelsen’in yaklaşımı da önemli ölçüde Mantıksal Pozitivizmin bir tür hukuka uyarlaması gibidir. Tabii onun Kantçı yaklaşımının asında Frege’nin Kantçı arkaplanı ile (Gözkân 2008: 24 vd.) çakıştığını da eklemek gerek. Ve burada diğer hukuki pozitivistlerdeki -az veya çok- ampirik dayanak, yani “nesne” saf hukuk

¹ “Öyle görünüyor ki, kavramların, tıpkı yaprakların bir ağaçta filizlenmesi gibi bireylerin ruhunda da öyle ortaya çıktığını varsayıyoruz; ve kavramların doğalarını, onların doğuşunu inceleyerek bulabileceğimizi düşünüyoruz ve kavramları, insan ruhunun doğasından yola çıkarak psikolojik olarak tanımlayabilmeye çalışıyoruz. Ancak bu yaklaşım her şeyi özne kılmaktadır ve bu yaklaşımı sonuna kadar izlersek, gerçeği kaybederiz.” (Frege 2008: 83)

kuramında yok.² Hukuk kurallarını ampirik verilerle doğrulama - yanlışlama imkanı olamayacağı için kurallar arası hiyerarşide objektif anlam ilişkileri çerçevesinde doğrulama ve yanlışlama yaparak bir sistematik oluşturuyor. Mantıksal Pozitivizm neden pozitivist? Çünkü nesnellikle bağ kurarak, denetleme yaparak ilerlemeyi tercih ediyorlar. Kelsen'in nesnel gerçekliği ise üst normlar.

Kelsen, hukuk kuralları arasındaki uygunluk / aykırılık ilişkilerini bir "objektif anlam" çerçevesinde ortaya koymayı teklif ediyordu. Bu sebeple bir hukuk kuralının "doğru" veya "yanlış" yorumlandığından bahsetmemizi sağlayacak tutarlı ve denetlenebilir bir etkinlik geliştirilebilirdi. Objektif anlam olsa olsa Frege'nin, hatta daha geriye gidersek Leibniz'in işaret ettiği bir "ideal dil" ortamında, şaşmaksızın ve mutlak bir denetlenebilirlik içerisinde görülebilir bir anlamdı. Hâlbuki anlamın objektivitesine nasıl ulaşabileceğimize dair ele avuca gelir, her zaman başvurabileceğimiz bir dayanak bulmak mümkün değil. Çünkü hukuk metinlerinin yorumunda, hatta herhangi bir metnin yorumunda *objektif* anlama ulaşmanın önünde yapılsalci, tarihselci ve daha birçok engeller bulunur.

Şu halde Kelsen'i mantıksal pozitivizm içinde veya yakınında bir yere koymak, onu "pozitivist" olarak etiketlemenin tek gerekçesi olarak ileri sürülüyor ise boşa gayret. Bir hukuk kuralının pozitifliği nedir? Mantıksal pozitivizmden bir şeyler ödünç aldığımızda, dilde olan şeyin, yani hukuk kuralının gerçekte olan şeyi - Tractatus'taki tabirle- birebir resmetmesiyle onun doğruluğunu tespit edebileceğimizi söyleyebiliriz. Bir hukuk kuralının doğruluğunu veya yanlışlığını nasıl bilebiliriz? Hiyerarşideki üst kuralın anlam sınırlarıyla çatışmayan bir resim vermesiyle mi? Bir hukuk kuralının resmettiği şey o kural metninin kendisi midir? Eğer hukuk kuralının resmettiği şey; pozitivist bakışla, yani özne ile nesneyi net çizgilerle birbirinden ayrı tutma titizliğindeki bakışla, öznenin dışında, dış dünyadaki bir şey değilse, hukuk kuralının gerçekliğinden nasıl bahsedebiliriz? Eğer buyruğa dair söz edimlerinin kendine mahsus bir işleyişinden bahsedecek olursak orada artık pozitivizmden uzaklaşıp dil oyunlarına gitmek gerekecek. Tıpkı Wittgenstein'in yaptığı gibi.

Kendi dışındaki diğer akademik disiplinlerden yalıtmanın, herhangi bir disiplini pozitif kılacağını bildiren bir pozitivizm tanımına ben rastlamadım. Bütün mesele, en temelde, metafiziğin yani denetlenemeyenin dışta tutulmasından ibarettir.

---

² Saf hukuk kuramının, ampirik verilerin ardındaki "anlam"ı nesne olarak benimsediği söylenebilirse de (Bkz. Kelsen 2016: 2-6.) "anlam"ın nesne olmasının bu tür bir yaklaşımı pozitivist olmaktan çıkarıp metafizik bir etkinliğe dönüştüreceğini belirtmek gerek.

Hukuk kuralının yine hukuk kuralını resmettiği totolojisini de kabul edilebilir veya işe yarar bulmayacaksak Kelsenciliğin neden “pozitivizm” olarak etiketlendiğini bir daha sormak gerek. Hukuk kurallarını hangi -eğer öyle bir şey var ise- “dış dünya” gerçekliğiyle, öznenin dışındaki hangi nesne ile ilişkilendirebiliriz? Basılı veya sanal ortamdaki mevzuat neşriyatı ile ve içtihatlarla mı?

Neticede, Kelsenci kurgunun, saf hukuk kuramının bir pozitivizm değil de bir “fıkıh metodu” olduğunu, Kelsen’in de bir pozitivist değil, bir ilahiyatçı olduğunu ifade etseydik³ modern hukukun mantıksal, rasyonel bir yapı olmayıp, bir tür “din” olduğunu fark etmemiz ve zaman zaman bu dinin peygamberleri, azizleri, şamanları, şeyhleri olarak kimi politik figürlerin kendi arzuları doğrultusunda “reformlar”, “mezhepler”, “sapık yollar”, vb. türettiklerini söylememiz garip kaçmazdı. Schmitt yaşasa benimle gurur duyar, içinin yağları erir miydi?

O zaman derdik ki; adına ister rejim değişikliği, ister hükümet sistemi değişikliği densin, olup bitenleri rasyonel / seküler bir tartışma konusu olarak tartışmak “saçma”dır. Yasama faaliyeti de, hukuk doktrinleri de, özneler arasındaki bir anlama katılma veya bu anlamla hesaplaşma değil; kimi insanların, üçüncü şahısların nesnelğine (“nesnelliğine” değil) anlam yüklemeleri teşebbüsüdür. Ve bu onu Tanrı yapar. Ama kanunların, yasakoyucuyu da nesne kıldığı açıktır. Anlam özne ile nesne arasında değil, özneler arasında vardır ve özneler arası olan şey yalnızca “doğal dil” dedikleri dildir. Dil oyunları burada cereyan ettiği gibi, bilincimizi bir hapishaneden çıkarıp kendi evine kavuşturan da bu özneler arasılıktır. Dile katılarak, dile kendimizi açarak varlığımızın evine adım atarız. Özne ile nesneyi ayıran modernliği Weber’in “anlam kaybı” olarak nitelemesi veya Marx’ın “metalaşma” eğilimi olarak görmesi, elbette boşa değil. Hukuk, yasama faaliyetinde değil, mahkeme salonunda, yargı faaliyetinin öznelerinin bir aradlığında cereyan edebilecek bir şey olabilir.

Ancak buradaki temel sorun özne ve nesne ayrımının oluşturduğu bir sorun. Bu ayrıma gidildiğinde bir süre sonra her şeyi nesneleştirme yoluna giriyoruz. Çünkü seküler düşüneceksek dünyadaki her türlü olguyu gözlemleyebilir, denetleyebilir ve sorgulayabilir olmamız lazım. Bu anlamda kanunlaştırma yapmak, kodifikasyon bir süre sonra kendimiz dışındaki insanların hareketlerini de

³ Burada Kelsen hakkında temas ettiğim her bir değerlendirmemi “Kelsen Bir Pozitivist midir?” başlıklı ayrı bir çalışmada açıklamayı planladığım için bu kadarıyla iktifa ediyorum.

gözlemleyebilme, sorgulayabilme ve denetleyebilme arzusunun bir ürünü. Kanun koyucu bütün insanları nesneleştirme gayretinde.

Ve burada zaten distopyanın ayak sesleri işitmeye başlanıyor. Yani kodifikasyon zaten, o distopik dünya resmeden bilim kurgu filmlerinin havasını insanlığa yaşatmaya başladı bile. Ancak en azından bence 1945'e kadar buradan kaçışın - makul veya sapkınca- imkânları vardı. Buradan kötü bir yerlere kaçılabilirdi gibi daha iyi bir yerlere de kaçılabilirdi. Bu noktada dünya sistemi yani dünyadaki büyük sermaye, bu kaçışların önünü tıkamak için kodifikasyonun yeterli olmayacağını, bunların üzerinde bir evrensel hukuk doktrinleri seti inşa etmenin gerekli olduğunu tespit etti. İki dünya savaşı sonrasında pozitivizm gözden düşerken Kelsen pozitivizmi (!) güç kazandı.

Çünkü 2. Dünya Savaşı sonrasında Refah Devleti geldi. Bir Altın Çağ gibiydi. Her türlü distopyaya en uzak dünyaydı. Ama çok kısa sürdü. Sermaye odaklarının sabrı 1970'lere doğru tükendi. Refah Devleti'nin sosyo-psikolojik boyutu. Refah devleti sekülerliğe, felsefi olarak değilse de, psikolojik olarak güç katıyordu. Aç ve açıkta kalmayacağımıza dair güven Tanrı'ya değil, Devlet'e yönelmiş durumdaydı.

Sonra neoliberalizmin parlaması ve Sovyetler'in çöküşü. Tek kutuplu dünyanın liberal politik doğruculuğuyla geçti 90'lar. Bu politik doğruculuğun sahteliği biraz akli başında herkes için görünür haldeydi. Bütün o sosyal haklara, ya da aktif statü haklarına veya 2., 3. Kuşak haklar, adına ne dersek diyelim; bunların tamamı liberaldi. Kapitalist toplumun emniyet supaplarıydı bunlar. Böylece neoliberal dünyanın, kapitalizmin finansallaşma eğiliminin zirvede olduğu dünyanın daha da şişkinleştiği günlere geldik. Şimdi politik doğruculuk yok, çünkü zaten yoktu da. Şimdi post-truth moda. Karşımızdaki şişkinlik kendini Trump'la, Putin'le, Erdoğan'la, Kim-Young'la, Maduro'yla gösteriyor.

Benim distopyam nedir? Burada ben diğer konuşmacılardan farklı bir örneği hatırlatacağım. Kubrick'ler, Haneke'ler, Fritz Lang'lar değil, de basit bir B sınıfı film serisi üzerinden bir hatırlatma yapacağım. Çünkü distopya o kadar sofistike bir şey olmamalı, daha da çok rahatsızlık verici olmalı.

80'lerde doğmuş ve taşra şehirlerinde büyümüş bir orta sınıf ailesi çocuğunun favori distopyası, olsa olsa, Pazar Gecesi Sineması'nda seyrettiği *Mad Max* olabilir. Dünyamızın hiçbir "değer" temelli dayanağı yoktur. İstinatgâh petrol ve sudur. Metadır. *Mad Max*'in dünyası Hobbes'un "herkesin herkesle savaşı"nın dünyası. Ama sözleşme öncesi değil, sözleşme sonrası: Post-contract! *Mad Max* bize

distopyayı yani *post-truth*'u daha neoliberalizmin şafağında, otuz yıl önce haber verdi. Siyasi otoritelerin neden insan haklarına saygı göstermedikleri, neden demokrat tavırlardan uzak oldukları, neden kuvvetler ayrılığını tahrip ettikleri gibi naif sorular ve itirazlarla köşeye sıkıştırılmayacağını *Mad Max* söylüyordu. Aslında Nasreddin Hoca "Kazan öldü kardeşim!" derken de bunu yüzyıllar öncesinden söylüyordu. Hatta Nasıralı İsa paranın üzerindeki Sezar resmine itibar eden havarilerine dönerek, "Sezar'ın hakkı Sezar'a" derken de, "eğer siz buna güveniyorsanız, beter olun" demiş oluyordu. Bu sebeple doktrinleri, yani kuvvetler ayrılığını, insan haklarını, demokrasiyi, hukuk devletini konuşmak kamusal bir metafiziktir. Bugün kuvvetler ayrılığının ve hukuk devletinin ortadan kalktığından şikâyet etmek, kazan'ın doğurabileceğine inanıp da, ölebileceğine ihtimal vermemiş olanların tutarsızlığıdır. Kazanlar doğurmadıkları gibi ölmezler de.

KAYNAKÇA

FREGE, Gottlob (2008) *Aritmetiğin Temelleri*, çev. H.Bülent Gözkân, YKY: İstanbul.

GÖZKÂN, H. Bülent (2008) "Önsöz", Frege, *Aritmetiğin Temelleri* içinde, s.

KELSEN, Hans (2016) *Saf Hukuk Kuramı*, çev: Ertuğrul Uzun, Nora Kitap: İstanbul.